

25 kwietnia 2021 roku, Warszawa

Prof. dr hab. Dariusz Jemielniak

Kierownik katedry MINDS (Management in Networked and Digital Societies)

Akademia Leona Koźmińskiego

Faculty associate, Berkman-Klein Center for Internet and Society, Harvard University

Członek korespondent Polskiej Akademii Nauk

R E C E N Z J A

pracy doktorskiej Pana mgr Kuby Piwowara pt.:

Systemy niebinarne. Badanie wykluczeń w algorytmach

napisanej pod kierunkiem dra hab. Mirosława Filiciaka, prof. SWPS

Podstawą niniejszej recenzji jest pismo Dyrektora Instytutu Nauk Humanistycznych, dr. hab. Mirosława Filiciaka, prof. SWPS, z dnia 2 kwietnia 2021, informujące o powołaniu mnie na recenzenta rozprawy.

Z zainteresowaniem sięgnąłem po recenzowaną pracę. Jej tematyka jest bardzo aktualna i ma bardzo konkretny wymiar praktyczny dla nauk humanistycznych i społecznych.

Po zapoznaniu się z pracą mam jasne przekonanie, że praca spełnia wszystkie kryteria określone w odpowiednich przepisach i może być podstawą przeprowadzenia obrony. Co więcej, w mojej ocenie przedłożona praca w znaczącym stopniu pozytywnie wyróżnia się od typowych prac doktorskich.

W dalszej części recenzji postaram się tę opinię szczegółowiej uzasadnić.

Praca dotyczy bardzo ważnego i wciąż słabo zbadanego tematu skrzywienia algorytmicznego i tego, w jaki sposób algorytmy są niedostosowane w równym stopniu do populacji (np. z racji koloru skóry, płci, orientacji, itp.). Trudno o lepszy moment na złożenie pracy – właśnie w kwietniu 2021 Netflix opublikował film dokumentalny *Coded Bias* o walce Joy Buolamwini z rasowym skrzywieniem algorytmicznym, można więc powiedzieć, że temat właśnie przedostaje się do świadomości szerszej publiczności.

Praca składa się z czterech części i dwunastu rozdziałów, zawartych na 326 stronach. Sądzę, że lekkie skrócenie rozprawy posłużyłoby jej, ale nie jest to poważny mankament. Biorąc jednak pod uwagę, że dysertacja napisana jest bardzo lekkim językiem, a jednocześnie w sposób nasycony refleksją naukową, nadawałaby się świetnie do adaptacji w postaci książki i do jej wydania, po niezbędnych pracach redakcyjnych, serdecznie Doktoranta zachęcam.

Wstęp pracy zawiera uzasadnienie objętego tematu badawczego, a także krótkie streszczenie struktury pracy. Zdecydowanie brakuje tam odpowiednika *executive summary*, czyli zwięzłego odniesienia się do treści poszczególnych rozdziałów w formie jednakże bardziej rozwiniętej, niż 1-2 zdania. Praca zawiera poprawnie opracowaną bibliografię: 150 pozycji o charakterze naukowym, 96 artykułów online, oraz 59 publikacji o charakterze raportów i analiz.

Pierwsze trzy rozdziały pracy, z których składa się część pierwsza dysertacji, stanowią przegląd krytycznych teorii technologii w społeczeństwie. Zawiera zarówno solidny przegląd nurtów klasycznych, jak i wartościowe nawiązania do współczesnych, w tym m.in. cyberfeminizmu, technofeminizmu, czy teorii *queer* w kontekście technologii. Brakuje być może szerszego nawiązania do np. ruchu Quantified Self, czy *citizen science*, ale jednocześnie wybór omawianych teorii jest przemyślany i dobrze zaprezentowany.

Część druga pracy, zawarta także w trzech rozdziałach, dotyczy problematyki miar, algorytmów i wskaźników. Umieszczenie ich w szerszym kontekście społecznym, a także pokazanie, że algorytmy nigdy nie są obiektywne, przeprowadzone jest prawidłowo. Brakuje mi nawiązania do teorii postkolonialnej w danych (np. Nick Couldry), czy do klasycznych prac Lessiga (*Code Is Law*), ale ich nieobecność nie wpływa na obniżenie wartości wywodu.

Część trzecia jest opisem przyjętej metodyki badawczej. Doktorant przekonująco i trafnie opisuje, dlaczego badania jakościowe, a w szczególności teoria ugruntowana, nie tylko są najbardziej adekwatnym wyborem dla przyjętego pytania badawczego, ale także dlaczego zastosowanie metod ilościowych nie miałoby w tym przypadku dużego sensu i przysporzyłoby istotnych problemów metodologicznych. Doktorant sensownie opisuje także przyjętą metodę mapowania pola i wyszukiwania materiałów online.

Część czwarta, składająca się z czterech rozdziałów, prezentuje wyniki przeprowadzonych badań. Na blisko stu stronach pracy Autor przedstawia ciekawą i solidną naukowo interpretację zebranych materiałów. W pierwszych rozdziale koncentruje się na wynikach materiałów zebranych online i w wyniku przeglądu literatury. W drugim przechodzi także do analizy wywiadów. Co prawda jedenaście wywiadów to dosyć mała liczba, ale Autor przekonująco pokazuje, w jaki sposób osiągał nasycenie teoretyczne i można przyjąć, że liczba ta jest wystarczająca.

Przedstawiona w wyniku ugruntowania teoria źródeł wykluczenia algorytmicznego w połączeniu z hipotezami o tym, jak na jej podstawie można mu przeciwdziałać, stanowią wartościowy i arcyciekawy wkład naukowy. W porównaniu z nimi rozdział podsumowujący analizy jest nieco zbyt lapidarny – sędzę, że mógłby być bardziej rozbudowany, podobnie jak propozycje dalszych badań.

Łącznie moja ocena pracy jest jednoznacznie pozytywna. Spełnia ona wymagania stawiane rozprawom doktorskim w aktualnych przepisach, w związku z czym wnioskuję o dopuszczenie do jej publicznej obrony. W osobnym – zgodnie z prośbą Dyrektora Instytutu Nauk Humanistycznych, dr. hab. Mirosława Filiciaka, prof. SWPS – wniosku zwracam się także z propozycją wyróżnienia pracy.